

EI ÜHTKI VALGUSKIIRT EHK „PIMEDAD AKNAD“

ÕIE ORAV

„PIMEDAD AKNAD“. 1968. aasta versioon. Režissöör-lavastaja: **Tõnis Kask** (*Lilli Prometi* jutustuse „Pimedate akende ajal“ ekraniseering). Operaator-lavastaja: **Anton Mutt**. Kunstnik-lavastaja: **Silvia Mere**. Helilooja: **Eino Tamberg**. Assistentid: **Gunars Fride**, **Kalju Johanson** ja **Erich Rein**. II režissöör: **Heiki Roots**. Helirežissöörid: **Ernst Veber** ja **Heino Pedusaar**. Monteerija: **Elviira Mutt**. Ajastu konsultant: **Valdo Pant**. Kostümeerijad: **Eve Luus** ja **Therese Veetõusme**. Grimeerijad: **Heli Prinzthal** ja **Lii Kärner**. Rekviisitor: **Asta Harring**. Filmi direktor: **Johannes Tilk**. 2005. – 2007. aastal taashelelindatud ja digiteeritud versioon. Režissöör: **Tõnis Kask**. Filmioperaator: **Ago Ruus** (Profilm OÜ). Helirežissöör: **Mart Otsa**. Heli kokkusalvestus: **Harmo Kallaste** (Aatomik Stuudiod). Muusika kokkusalvestus: **Maido Maadik** ja **Enn Laidre** (Eesti Televisioon). Assistent: **Agne Sander**. Filmi ümbersalvestus: **Tiit Viisileht** ja **Jüri Roosmann**. Videomonteerijad: **Andres Lepasar**, **Andres Jõenurm** ja **Priit Pärj**. Toimetaja: **Kadri Kanter**. Produutsent: **Maie Kerma** (Profilm OÜ). Eesti Kaitseväge Orkester, dirigent **Peeter Saan**; Pärnu Linnaorkester, dirigent **Jüri Alperthen**; **Aare Tammesalu** ansambel. Peaosades: **Ada**

Lundver, hääli **Evelin Pang** (Leeda), **Marianne Leover**, hääli **Helena Merzin** (Maarja), **Ao Peep**, hääli **Ott Aardam** (Mati), **Jaak Tamleht**, hääli **Argo Aadli** (Gert Schröder), **Katrin Välbe**, hääli **Anne Paluver** (vanaema), **Lisl Lindau**, hääli **Anne Margiste** (Leeda ema), **Ita Ever**, hääli **Garmen Tabor** (Viiu), **Helend Peep**, hääli **Ao Peep** (Joosep), **Linda Tubin**, hääli **Meeli Sööt** (Linnu-memm), **Evi Rauer**, hääli **Eili Sild** (Tooni), **Endel Pärn**, hääli **Rain Simmul** (kapten), **Paul Kilgas**, hääli **Clemens Krause** (ooberst Breneisen). Teised osad luugesid sisse **Andero Ermel**, **Piret Kalda**, **Eva Vilt-Malleus**, **Maria Klenskaja**, **Riho Kütsar**, **Ago Roo**, **Toomas Kreen**, **Tiina Kukli**, **Peeter Kaljumäe**, **Paul Laasik**, **Erich Rein**, **Raimo Pass**, **Andres Ots**, **Küllli Veetamm**, **Reeda Toots**, **Karol Kuntsel**, **Merle Talvik**, **Alo Kõrve**, **Theodor Daut**, **Maie Kerma**, **Agne Sander**, **Clemens Krause**, **Stefan Schlag**, **Julia Rosche**, **Anastassia Kudina**, **Mihkel Seeder**, **Maria Külvja**, **Taavi Lüütsepp** ja **Madis Kull**. Algne variant 1968: 35 mm, 1. seeria 43 min, 2. seeria 41 min, 3. seeria 46 min, mustoalge. Uus versioon 2008: Beta SP/stereo, 94 min 4 s, mustoalge. Eesti Telefilm, 1968 / Profilm OÜ ja Eesti Televisioon, 2008.

Olin laps, kui Tallinn mattus õhtuhämaruse tülles pimedusse, ühtki valguskiirt ei tohtinud akendest paista. Need, kes oma pabervoldikutest aknakatteid korralikult ei sulgenud, said karmilt karistada.

2008. aasta suvel räägime juttu režissöör **Tõnis Kasega**, kes aastal 1968 tegi Eesti Telefilmis kolmeseerialise mängufilmi „**Pimedad aknad**“, mille kirjanduslikuks aluseks oli **Lilli Prometi** samanimeline jutustus. Selle aasta märtsi lõpul toimus ETV ekraanil mainitud filmi uus esilinastus. Film ise oli üsna uues kuues, mis ei tähenda, et põhi-

olemuses midagi eriti oleks muudetud. On ju mõistetav, et praegu leiaks sellise teema käsitlemine hoopis teistsuguse lähenemise. Aga siis oli aasta 1968. Kuumakraadid maailma poliitilisel kaardil olid väga kõrged, ehkki külma sõja pinged olid pisut taandunud.

Tegevusaeg ja -koht filmis „Pimedad aknad“ on väga täpselt määratletud. On september 1944, Saksa okupatsiooni viimased päevad Tallinnas. Sündmused Klooga koonduslaagris on dokumentaalse täpsusega ära märgitud. Puuriid elavate vangidega süüdati 19. septembril. 22. septembril väljus Tallinna

Telemängufilmi „Pimedad aknad“ võtted Tallinnas 1967. aasta suvel.

„Pimedad aknad”, 1968/2008. Režissöör Tõnis Kask. Maarja — Marianne Leover.

sadamast viimane laev, mille pardal oli nii kõrgeid sõjaväelasi kui ka põgenikke. Teadmatus ja kohutav hirm peagi taas tuleva Punaarmee ees ajas inimesi meeleheitele. Kes vähegi sai, põgenes üle mere või vähemalt pages linnast.

Punaarmee tulekut ootasid need, kelle pojad, mehed, isad olid mobiliseeritud, ja paljudel õnnestuski lähiaegadel oma kõige kallimaid näha. Sageli jäi see nägemine viimaseks, sest sõda ju jätkus, rinne tuli ja läks edasi.

Õie Orav (Õ. O.): Mis ajendas seda filmi tegema. Kas see oli Kesktelevisiooni tellimus? Või iseenda seesmine sundus, sest Saksa okupatsiooni teemat polnud meil seni filmides käsitletud? Tahtsid olla esimene, kes seda teeb?

Tõnis Kask (T. K.): Ei, see ei olnud Kesktelevisiooni tellimusfilm. Aga nad võtsid selle oma ekraanile ja andsid koguni esimese kategooria. Oli kaks võimalust, kas võetakse vastu või tehakse maatas.

Olen mõelnud, et kust ma tulin selle peale, et teha film **Lilli Prometi** jutustuse järgi, kes ise oli sõja ajal Nõukogude tagalas. Prometil ilmus 1960. aastal jutustus „**Üksi**”, peategelaseks vananev kunstnik. Ta pidas silmas oma isa. Ma lavastasin selle ETVs kuuekümnendate algul. Selles on tüdrukuke Miilu, keda mängis koolitüdruk, aga kõik teised olid mul professionaalsed näitlejad. Isa rollis oli **Hugo Laur**. Selle jutustuse lavastamise käigus leidsime Prometiga nagu ühise platvormi.

„Pimedad aknad”. Mati — Ao Peep.

Õ. O.: Lilli Prometi jutustuste järgi on tehtud mitu eesti filmi: Veljo Käsperi lavastatud „Roosa kübar” (1963) ja „Tütarlaps mustas” (1966) Tallinnfilmis ning Virve Aruoja „Ühe suve akvarellid” (1966) Eesti Telefilmis.

T. K.: Minu kohtumisest Prometiga läks mööda mitu aastat ja siis ilmus Loomingus „Pimedad aknad”. Lugesime seda ja minu abikaasa Ene ütles äkki: „Kuule, sellest saab filmi teha!”

Mina olin sõjaajal mürsikueas, kelle jaoks sõda oli kohutavalt põnev värk. Selles oli kõike. Oli sõjavooriga põgenemine, majakraam ja muud asjad vankri peal ja lehm veel vankri taga. Ja jalgratta peale oli mul seotud vintpüss. Kõik see oli jäänud meelde, selles oli midagi erakordset ja samas ka eluliselt hästi inimlikku.

Kui ma filmitegemise mõttega ETV juhi **Leopold Piibu** juurde läksin, ütles ta: „Sellest saab film küll, aga mitte pikem kui üks tund, raha rohkem pole!”

Otsustasin igal juhul hakata tegema ja leidsin inimese, kes sellest väga huvitus. See oli operaator **Anton Mutt**. Meiega ühines veel **Heiki Roots**, kellest sai selle filmi teine režissöör. Kolmekesi, Kask, Mutt ja Roots, kirjutasime stsenaariumi valmis, ehkki tiitrites on stsenaaristina kirjas Lilli Promet. Me ei tahtnud oma nimesid sinna panna. Võtsime Prometi tekstidest kõige olulisema, palju jäi välja, aga usun, et ajastu tõetruudus jäi. 1967. aprillis hakkasime stsenaariumi kirjutama, filmima juunis ja eetrisse läks film 1968. aasta märtsis.

Stsenaarium tuli kohutavalt pikk, meil polnud kavas seriaali teha, aga

rohkem välja jätta ka ei tahtnud. Nii hakkasimegi võtetega peale ja materjali tuli kogu aeg juurde.

Õ. O.: See oli sinu esimene mängufilm, mingil määral suur risk, ehkki teatri- ja telelavastajana oli sul juba kogemus olemas, samuti töös näitlejatega. Aga film nõuab siiski erinevat lähenemist.

T. K.: Pean tõele au andes ütlema, et siin oli mul väga suur, lausa hindamatu abi Anton Mutist, kes oli juba suurte kogemustega ja otsiva vaimuga operaator. Ta oli selleks ajaks teinud lisaks arvukatele kroonika- ja dokumentaalfilmidele ka mängufilme, nagu „Näitleja Joller“ (1960) ja „Ühe suve akvarellid“. Eriti hea oli ta mustvalge filmi värvilahenduse ja tonaalsuse leidmisel. Muidugi kõik, mis puutus kadreerimisse, tegi Mutt ära. Väga suur abi oli ka Heiki Rootsist.

Õ. O.: Aga miks ikkagi „Pimedad aknad“, sa polnud ju ka sel ajal linnas, seega oluline isiklik kogemus puudus.

T. K.: Poisikesena sai ju vaadatud nõukogude filme, kus tegemist oli väga julma, rumala ja vastiku vaenlasega. Aga olime kõik sõja ajal sakslastega kokku puutunud ja need olid hoopis teistsugused kui vene filmides. Alles hiljem olime kuulnud, et sakslased tegid ka Eestis metsikusi. Siis aga oli paljude poiste unistus minna lennuväe abiteenistusse. Juba nende vorm mõjus poisikestele kutsuvalt.

Aga üks film on mulle küll selle valiku tegemisel mõju avaldanud. See oli Saksa DVs tehtud „Südametunnistus ärkab“ (1961), peaosas mängis **Erwin Geschonneck**. Ta oli ühe väikese linna komandant ja sai käsu linn õhku lasta, hävitada, et see ei langeks vaenlase kätte. Ta ei täitnud käsku, vaid ütles, et see käib tema südametunnistuse vastu. Komandant, keda ta mängis, oli juba ea-

kam mees, mitte mingi ilukangelane ja Geschonnecki mäng oli väga veenev. Film linastus meil millalgi 1960-ndate algul. Kokkupuutes „Pimedate akendega“ hakkasin tajuma, et selle loo kaudu saan rääkida asjadest, millest meil filmi vahendusel pole varem räägitud. Kõik hakkas süvenema stsenaariumi kirjutamise aegu.

Õ. O.: Kas näitlejate valik tuli kergelt? Tavaliselt stsenaariumi kirjutamise ajal on ju keegi juba silmapiiril.

T. K.: Teadsin vaid ühte kindlat näitlejat, see oli **Ada Lundver** Leeda rolli. Peategelastega oli pikalt otsimist. Olin tol ajal Eesti Televisiooni pearežissöör ja me võtsime **Jaak Tamlehe** diktoriks. Jaak tahtis minna **Voldemar Panso** juurde õppima ja kartis, et kui ta filmis mängib, siis Panso äkki ei võtagi teda vastu. Aga ma tahtsin just Jaaku Gerdi rolli peale. Ta võlus meid kõiki kohe. Eriti hästi istus talle vorm. Ka telediktorina sai temast lühikese ajaga publiku soosik.

Diktorite konkursi tegi muide väga edukalt läbi ka Ada Lundver, aga siis ta teatas, et läheb hoopis filharmooniasse tööle. Ei peibutanud teda see diktoriamet.

Õ. O.: Naispeategelast Maarjat võtsid mängima hoopiski ühe ilusa modelli, poola päritolu leedulanna Marianne Leoveri.

T. K.: Millegipärast ei olnud sel ajal meie teatrites ilusaid noori tüdrukuid, mitteprofessionaali võtmisega tuli lihtsalt riskida. Kuid teda rääkis sisse kutse-line näitleja **Iivi Lepik**, sest Leover ei osanud sõnagi eesti keelt. Minu arvates ta sobis tüpaažina väga hästi. Tähtis oli ka see, et ta meeldis Prometile. Häda oli hoopis Marianne mehega, kes oli kohutavalt armukade ja pidi peaaegu ta poole rolli pealt ära võtma. Tema kinnismõte oli, et kleite võid demonstreerida, aga mängida ei tohi.

„Pimedad aknad”. Gert Schröder — Jaak Tamleht ja Leeda — Ada Lundver.

Õ. O.: Väga õnnestunult on valitud ka eakamad näitlejad Evi Rauer, Katrin Välbe, aga eriti Lisl Lindau. Nende ekraaniloleku aeg pole pikk, aga nad on tabanud nappide vahenditega seda aega, nende päevade ängi, hirme ja lootusetust. Minu pilgu järgi on see Raueri parim filmiroll. Ja muidugi Lindau, ta loob peaaegu ema sümboli. Oleme sellest rääkinud, nendest lõpukaadritest ja selle tähendusest. Ema ja tütre minek üle Anton Muti meisterlikult filmitud lageda välja ja dilemma, kas ta andestab tütrele või ei. Antud juhul on ema süda see, mis sunnib andestama. Ent esialgses või Kesktelevisionis linastunud variandis oli lõpp selline, et ta ei andestanud.

T. K.: Meile, tegijatele endile, on südamelähedasem praegune lõpp. Muide, see lõpp oli meil siis ka olemas. Moskva poolt vahetati välja.

Mul oli Lindau ja Välbe puhul üks kujutluste stamp. Ma ei tahtnud, et Leeda ema oleks olnud ainult paarkümmend aastat tütrest vanem, vaid märksa vanem. Ja Lindau oli väga hea valik. Ka Maarja vanaemaks tahtsin juba tõelist vanaema.

Üks, lausa konkurentsitu valik oli Ita Ever Lutika Viiuna. Ta oli noor ja peibutav ning sobis sellesse rolli. Tundsin teda juba kooliajast ja tegime teatris koos tööd. Nüüd, filmi uuesti helindades ja sünkroniseerides rääkis Lutika Viiu rolli sisse **Garmen Tabor**, ja seda-

võrd hästi, et paljud arvasidki Ita enda olevat.

Õ. O.: Kas nüüd, neljakümne aasta möödudes, tunnistad ka seda, millega ei ole rahul?

T. K.: Võib-olla **Endel Pärna** valikuga, ta mõjus ikka väga operetlikuna, sain sellest nüüd aru, kui **Rain Simmul** rolli sisse rääkis. Tegelasukuju ainult võitis sellest. Aga ma ei ütle, et töö Pärnaga oleks olnud ebahuvitav, seda mitte. Võib-olla ka „surnud mehe“ Mati rollis oleks võinud olla keegi teine. **Ao Peep** rääkis nüüd sisse oma isa **Helend Peebu** rolli ja **Ott Aardam** „surnud mehe“ jutud.

Õ. O.: Märkimisväärne on selle filmi puhul ajastu tunnetus. Seda võib tajuda mitte üksnes esemelise maailma kaudu (kostüümid, soengud jm), vaid mingist seletamatust õhustikust, mis tekib pildi ja heli õnnestunud kokkumängul. Ma ei mõtle siin ainult **Eino Tambergi** muusikat, vaid ka kogu seda mürade tausta. Õnneks ei ole sellega liialdatud.

T. K.: See, mis puudutas ajastut, mismoodi inimesed riides olid, missugune oli korterite sisemus ja kõik, mis kujundusega seotud, tuli kunstnik **Silvia Merelt**. Ta oli just televisiooni tööle tulnud ja tegi kõike ääretu põhjalikkusega. Me ei teadnud siis, et nii mõnigi asi võis tal lausa tuska teha. Ma mõtlen siin riideid, mis ta koonduslaagri naridel olevatele naistele selga sobitas. Ta oli ju ise nõukogude vangilaagris vangis olnud. Tema abikaasa **Karl Gailit** (**August Gailiti** vend) oli SS-sõjakirjasaatja rindel. Me keegi ei teadnud sellest muidugi midagi. Ta on hiljem rääkinud.

Mis puutub veel ajastusse, siis selles osas aitas meid väga palju **Valdo Pant**. Ta oli samuti sõjaaja nooruk. Kõik, mis puudutas relvastust, sõjaväevorme, kombeid, neid noorukeid, kes olid sõja

ajal siin. Tema oli ju lennuväe abiteenistuses. Tollal me seda ei teadnud. See oli aeg, kui igatühel oli kaks või kolm elulugu – kuhu missugust oli vaja kirja panna või saata.

Õ. O.: Filmis on väga täpne tegevusaeg. Mõni päev enne sakslaste lahku- mist ja Nõukogude armee taastulekut. Tallinn oli varemetes, kõik kohutavalt troostitu, inimesed meeleheitel. Arvan, et 1968. aastal ei saanudki varemeid näidata. Teie filmis on põhiliselt ime ja õnne kombel säilinud vanalinna tänavad. Aga mingil moel on siiski seda üldist ängi ja surutist tunda.

T. K.: Ma pidasin nõu Anton Muti ja Valdo Pandiga. Pant ütles, et te saate tunde kätte, kui näitate tühja linna. Ja maanteedel on põgenike voorid. Paar korda anda õhuhäiret, näidata inimeste varjendisse minekut ja seal olemist. Kindlasti mõned plahvatused, õhkulendamised ja plahvatuste müra, mis varjendisse kostab. Siis jälle sireen ja varjendist väljumine. See peaks andma välja kogu linnas valitsenud sõjaaja atmosfääri. Nii tegime ja hiljem materjali vaadates tundus meile, et see toimis.

Õ. O.: Kes teil „mürameister“ oli, sest müral on siin tõesti oluline osa täita.

T. K.: „Mürad“ tehti Mosfilmis. Ma puutusin siis üldse esimest korda niisuguse asjaga kokku, nagu seda on „mürade tegemine“. Pean ütlema, et see oli hirmus huvitav. Ma kuulasin neid alguses, kui muusikat veel polnud. Aga kui me siis lõpuks müra ja muusika kokku salvestasime, siis need komponendid üheskoos suutsid edasi anda ajastu tunnetust.

Aga kui veel ajastu täpsusest rääkida, siis oluline oli ka see, et kogu sõjaväeline atribuutika oleks täpne, nii Saksa välipolitsei vormiriietus kui kõik muugi. Ka selle pani Pant meile täpselt

„Pimedad aknad”. Lõbus oleng Lutika Viiu juures. Keskel Viiu — Ita Ever.

Anton Muti fotod

Eesti Rahvusringhäälingu arhiiv

kirja ja kogu „varanduse” saime kätte Moskvast Punaarmee teatri keldrist, mis oli nagu sõjaväeladu. Seal pakuti meile kõike, mida vajasime, nõobist kuni raudristini.

Õ. O.: Sul on filmis üks väga täpne kuupäev, 19. september 1944, päev kui Klooga koonduslaagris põletati elusalt inimesi. 22. septembril väljus Tallinna sadamast viimane laev, pardal nii kõrgeid sõjaväelasi kui ka sõjapõgenikke. Kes Kloogal tegutsesid? Palju oli veel üldse Saksa sõjaväge Tallinnas ja selle lähistel?

T. K.: Nagu me nüüd teame, värbasid sakslased sageli sellist alatut „tööd” tegema Saksa vormi kandvad eesti poi-

sid. Püüdsin teha selle filmiga nagu kahe leeri lugu. Eestlastest, kes kandsid Saksa vormi, aga nad rääkisid eesti keelt — kogu see unistus, et loome eesti leegioni ja hakkame Eesti vabaduse eest võitlema. Vähemalt alguses see toimus.

Aga vastates sinu küsimusele, siis on teada, et Kloogale toodi kohale *Einsatzkommando*, mis sellise hävitustööga ainult tegeleski. Kui palju üldse Saksa sõjaväge veel Eestis oli, ei ole mul täpselt teada. Aga see kuupäev Kloogal on küll dokumenteeritud. Tõene on ka see, et vangid pidid ise puuriidada tegema, siis nendele elusaina heitma ja pärast bensiiniga ülevalamist riidad süüdati. Puude vahele paigutati veel torud, et hea tõmme oleks.

See, et erikomando rääkis puhast saksa keelt, andis omamoodi tõepära juurde. Samuti Lutika Viuu juures peetavad lõbusad olengud, kus eesti neiuksed purssisid aktsendiga saksa keelt ja mõni sakslane püüdis natuke rääkida eesti keelt.

Õ. O.: Julgen arvata, et nüüd, nelikümmend aastat hiljem, mil sul õnnestus see film rekonstrueerida, on ta isegi parem algvariandist. Ma töötasin sel ajal Telefilmis ja mäletan, et kolm seeriat tundus kohati venitatuna, ja eks aktsendidki olid pisut teised. Praegune variant on hoopis kompaktsem, tüübid ja karakterid tulevad täpsemalt esile, on küllaltki elulähedased.

Väga hea on filmi lõpupanoraam. Nii nagu Anton Muti operaatoritöö kogu filmi vältel.

T. K.: Olen sinuga täiesti nõus. Mitu momenti filmis on praegu paika läinud. Tegelesime sellega peaaegu kolm aastat. Aga tookord, 1976, kui leidis aset ETV filmoteegi kohutav põleng ja film ära põles, siis Eesti Telefilmis ülem **Harri Loit** ei julgenud mulle seda isegi alguses öelda. Ta sai kätte Valgevenest kontra-negatiivi ja see oli venekeelne, aga kui seda poleks olnud, siis ei oleks ka seda praegust filmi.

Et me saime võimaluse kogu lugu uuesti kokku panna, helindada, sisse rääkida, see on suur õnn. Siin kuulub minu tänu Eesti Kultuurkapitalile, Eesti Filmi Sihtasutusele ja stuudiole Profilm, kes kõik meid rahastasid. Ja muidugi kõikidele kolleegidele nii Profilmist kui mujalt, kes sellega kaasa tulid. Minu tänu kuulub produtsent **Maie Kermale**, kes kogu tööd organiseeris, ja muidugi näitlejatele, kes omakorda kunagi kolleegide poolt loodud karakterid uuesti sisse rääkisid.

TÖNIS KASK on sündinud 2. detsembril 1929 Tarvastu vallas. 1953. aastal lõpetas

ta Moskva Lunatšarski-nimelise Riikliku Teatrikunstnstituudi eesti stuudio. Aastatel 1953 – 1957 töötas Tallinna Draamateatris näitlejana, aastast 1957 Eesti Televisioonis režissöörina, 1961 – 1981 pearežissööri ja kunstilise juhina, 1982 – 1984 režissöörina, 1984 – 1987 Tallinnfilmis režissöörina ning 1987 – 1990 Eesti Telefilmis peatoimetajana, hiljem vabakutseline lavastaja. Loonud kaasajateemalise dokumentaalsarja televisioonile „Mis Koosta peres uudist?“ (1965 – 1967) ning revolutsioonilisi ajaloosündmusi dokumentaalselt käsitlevaid telesarju („Sünniaasta“, 1977 – 1978; „Poliitilised kired“, 1978 – 1980). Aastatel 1993 – 2003 oli tänapäeva kajastava teleseriaali „Õnne 13“ lavastaja. Pälvil Nõukogude Eesti preemia 1980 ja Suure Vankri auhinna 1996. Filmid ja telelavastused: 1958 „Maa ja rahvas“ (telelavastus); 1961 „Neljas“ (telelavastus); 1964 „Kalevi-Liiva tragöödia“ (dokfilm); 1966 „Toplitzi järve saladus“ (telelavastus); 1968, restaureeritud 2008 „Pimedad aknad“ (mängufilm); 1968 „Kui nafta lõpeb“ (dokfilm); 1969 „Must nagu mina“ (mängufilm); 1970 „Minu sõber“ (telelavastus); 1971 „Karjala runod“ (dokfilm); 1972 „Kõrvaline isik“ (telelavastus); 1974 „Maailm minuta“ (telelavastus); 1974 „Aeg maha“ (mängufilm); 1976 „Vihmapiisad“ (telelavastus); 1980 „Soolo tornikellale“ (telelavastus); 1980 „Kaks päeva Viktor Kingissepa elust“ (mängufilm); 1983 „Retro“ (telelavastus); 1984 „Lugu N linna kirurgias“ (telelavastus); 1984 „Kaks paari ja Üksindus“ (mängufilm); 1985 „Pihtimuste öö“ (telelavastus); 1985 „Püha Katariina pöörane õhtusöömaaeg“ (telelavastus); 1986 „Viktor“ (dokfilm); 1986 „Õnnelind flamingo“ (mängufilm); 1989 „Kaugel ookeani serval“ (dokfilm); 1989 „Süda ei põle ära“ (dokfilm); 1990 „Kaugete aegade lugu“ (dokfilm); 1991 „Vana mees tahab koju“ (mängufilm); 1992 „Aita mind sadulasse“ (dokfilm); 1993 „Talujutud maa ja taeva vahel“ (dokfilm).